

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

МІКІЧУРОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 341.1/8

**ПРИНЦИП ВЗАЄМНОЇ ВИГОДИ В МІЖНАРОДНОМУ
ЕКОНОМІЧНОМУ ПРАВІ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: **Кандидат юридичних наук, доцент ГРИГОРОВ Олександр Миколайович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, доцент кафедри міжнародного права.

Офіційні опоненти: **доктор юридичних наук, професор БУРОМЕНСЬКИЙ Михайло Всеволодович** Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри міжнародного права

кандидат юридичних наук КОСТИЛЄВ Олександр Михайлович Акціонерне товариство «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна», менеджер з питань зв'язків з органами державної влади

Захист відбудеться «4» листопада 2016 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «4» жовтня 2016 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Активізація процесів глобалізації у міжнародних відносинах, що відбувається в останні кілька десятиліть та нові виклики нею породжені потребують постійного вдосконалення конструктивних механізмів міжнародного співробітництва. В найбільш традиційній і розгалуженій сфері міжнародних відносин – світовій економіці – держави, прагнучи забезпечити власні національні інтереси, все більше враховують свою залежність від світового економічного правопорядку, закони й тенденції якого мають певну специфіку, в порівнянні з системою універсального міжнародного права під егідою ООН. Економічна взаємозалежність вимагає від держав правового узгодження й гармонізації власних інтересів з інтересами своїх партнерів та світової спільноти. Зростання обсягів і диверсифікація напрямків економічного співробітництва, особливо з врахуванням інтересів держав з різним рівнем розвитку, обумовлює вдосконалення системи міжнародного економічного права, в якому особливе місце належить загальним та галузевим правовим принципам, що дають певні гарантії сталого й прогнозованого міжнародного партнерства.

Одним з найважливіших серед таких принципів, є принцип взаємної вигоди, юридичний зміст якого полягає у визнанні правомірними лише таких форм міжнародного співробітництва на двосторонньому та багатосторонньому рівнях, які забезпечують його сторонам отримання рівноцінного задоволення їх інтересів від предмету співробітництва. Якщо користь і вигода є одним з найпотужніших мотивів людської діяльності взагалі, то отримання взаємної вигоди від узгоджених зусиль суб'єктів правовідносин – є головною мотивацією, на якій тримаються стабільні й сприятливі для сталого розвитку міжнародні економічні зв'язки. Принцип взаємної вигоди є основою всіх міжнародних відносин, побудованих на добровільному партнерстві, адже саме таке партнерство будується на прогнозованому очікуванні взаємних вигод сторін. Найбільш наочно цей принцип відображається в міжнародних економічних відносинах, що і зумовило його виділення як галузевого принципу міжнародного економічного права. Між тим, даний принцип часто порушується окремими державами, що ситуативно обмежують вигоди держав-партнерів, намагаючись максимально забезпечити односторонні переваги та використовуючи при цьому власне більш сприятливе економічне та політичне становище. Такі випадки особливо характерні для відносин, де сторонами виступають країни з перехідною економікою, до яких відноситься й Україна. Систематичне недотримання принципу взаємної вигоди з боку окремих держав у їх відносинах з Україною, особливо впродовж останніх років, тягне за собою все більш відчутні збитки для Української держави. Це змушує визначити та детально проаналізувати критерії взаємовигідності економічного співробітництва Української держави з її партнерами на різних

рівнях міжнародних відносин, та систематизувати їх для подальшого, більш гнучкого й адекватного використання при виборі та юридичному оформленні міжнародних економічних зобов'язань України. Все вищевикладене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Теоретичною основою дослідження стали праці радянських, українських, російських вчених, а також представників західної школи. У працях вітчизняних та зарубіжних юристів-міжнародників досліджено лише окремі аспекти, що стосуються принципу взаємної вигоди в міжнародному економічному праві. Одним з перших, хто, систематизуючи правові принципи, що діють у міжнародних відносинах економічного характеру, приділив значну увагу принципу взаємної вигоди, був видатний український вчений В.М. Корецький. Надалі дослідження ролі й значення цього принципу в розвитку міжнародних економічних відносин продовжено в працях М.М. Богуславського, Г.Є. Бувайлика, С.А. Войтовича, І.С. Шабана та Г.М. Вельямінова, О.М. Григорова. Серед іноземних авторів, що досліджували принцип взаємної вигоди варто виділити – М. Буладжіча, Г. Шварценбергера, М. Віраллі, П. Жюйара і Д. Карро. Зазначені автори розробили основні доктринальні критерії змісту і дії принципу взаємної вигоди, однак вони обмежуються лише загальним аналізом принципу взаємної вигоди в контексті дослідження принципів міжнародного економічного права. Філософсько-правовому значенню взаємної вигоди приділили увагу видатні українські науковці – П.М. Рабінович та В.Г. Буткевич. Окремі аспекти цієї теми досліджували О.М. Григоров, М.В. Буроменський, О.М. Костилюв. Окремо слід зазначити недавнє спеціальне дослідження принципу взаємної вигоди, здійснене російським науковцем А.С. Пуртовоим, який дає характеристику основних проблем, що мають місце в реалізації цього принципу, особливо у відносинах між країнами з різним рівнем розвитку.

Комплексного всебічного дослідження принципу взаємної вигоди доктрина, однак, не має. Не досліджена зокрема, історична й психологічно-права природа цього принципу, не окреслено його зміст і обсяг дії, не систематизовано уявлення про його значення й функції на різних рівнях і в різних напрямках міжнародних економічних відносин. Це свідчить про недостатню розробленість даної теми і актуальність проведеного дослідження.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукової теми «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика», що є частиною планової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» № 11БФ048-01.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні місця й ролі принципу взаємної вигоди у розвитку міжнародного економічного співробітництва та системи міжнародного економічного права.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідити історію принципу взаємної вигоди в якості фундаментального принципу регулювання міжнародних економічних відносин.

- висвітлити доктринальні погляди на принцип взаємної вигоди у вітчизняній і зарубіжній науці міжнародного економічного права;

- визначити основні критерії правової дії принципу взаємної вигоди;

- сформулювати наукове визначення міжнародно-правового принципу взаємної вигоди;

- визначити коло основних принципів міжнародного права, що мають важливе значення для регулювання міжнародних економічних відносин, і виявити їх взаємозв'язок з принципом взаємної вигоди;

- дослідити рівні й напрямки реалізації принципу взаємної вигоди в діяльності ООН та міжнародних економічних організацій універсального характеру – Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ), Світової організації торгівлі (СОТ) та виявити основні проблеми в його дотриманні.

- дослідити загальні умови застосування принципу взаємної вигоди на регіональному рівні на прикладах Європейського Союзу (ЄС) та Співдружності Незалежних Держав (СНД), та оцінити реальні особливості його дії у відносинах держав-членів між собою та з третіми державами.

- проаналізувати договірну практику економічного співробітництва України на універсальному, регіональному та двосторонньому рівні на предмет реалізації в ній принципу взаємної вигоди.

- виділити напрямки взаємовигідного співробітництва для України.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є міждержавні економічні відносини, врегульовані міжнародним економічним правом.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретичні аспекти розуміння та практика застосування принципу взаємної вигоди як галузевого принципу міжнародного економічного права в міжнародних економічних відносинах різних рівнів та видів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально наукових методів і принципів: методи дедукції та індукції, формально-логічного аналізу та синтезу, історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний та інші методи.

Правову основу дослідження склали такі документи:

- двосторонні міжнародні угоди про співпрацю з економічних та інших питань між СРСР та іншими державами;

- багатосторонні міжнародні акти, укладені в рамках ООН (статут ООН, конвенції, установчі акти спеціалізованих установ ООН, їх резолюції і рішення міжнародних конференцій);

- багатосторонні договори щодо створення та функціонування міжнародних економічних організацій: Міжнародного валютного фонду, групи Світового Банку, Світової організації торгівлі.

- регіональні міжнародні договори (Статут Співдружності Незалежних Держав (СНД), угоди держав-членів СНД в рамках СНД, міжнародні угоди укладені між державами-членами Європейського Союзу (ЄС)).

- двосторонні міжнародні угоди між різними державами про співпрацю в економічній сфері;

- двосторонні угоди України з економічних питань з іншими державами.

- внутрішнє законодавство України.

Наукова новизна одержаних результатів. Представлена дисертація являє собою перший у вітчизняній літературі комплексний аналіз походження, юридичного значення та практики застосування принципу взаємної вигоди в міжнародних економічних відносинах. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі положення, що містять елементи наукової новизни та виносяться на захист як особистий внесок дисертанта:

Вперше:

1) Здійснене комплексне дослідження принципу взаємної вигоди.

2) Досліджено історію становлення принципу взаємної вигоди в якості норми міжнародного економічного права.

3) Визначено критерії для визначення та застосування принципу взаємної вигоди в міжнародних договорах.

4) Проаналізовано практику ООН в розвитку принципу взаємної вигоди та утвердженні його в якості основи міжнародного співробітництва.

5) Визначено специфіку застосування принципу взаємної вигоди в діяльності міжнародних економічних організацій універсального рівня – Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду та групи Світового Банку.

6) Досліджено особливості застосування принципу взаємної вигоди на регіональному рівні – в практиці Співдружності незалежних держав.

7) Проаналізовано практику реалізації принципу взаємної вигоди Україною на універсальному рівні – з ООН, Світовою організацією торгівлі, Міжнародним валютним фондом та групою Світового Банку; регіональному рівні – з Європейським Союзом та Співдружністю незалежних держав (СНД); двосторонньому рівні – на прикладах співробітництва з Російською Федерацією (РФ) та Сполученими Штатами Америки (США), що обґрунтовано аналізом конкретних договорів та практики співробітництва.

Удосконалено:

8) Доктринальні погляди на значення принципу взаємної вигоди.

9) Погляди на зв'язок принципу взаємної вигоди з іншими принципами міжнародного економічного права.

10) Розуміння змісту принципу взаємної вигоди в контексті його багаторівневої дії.

11) Розуміння тенденцій та особливостей застосування принципу взаємної вигоди в практиці Європейського Союзу.

Дістали подальшого розвитку:

12) Тлумачення принципу взаємної вигоди

13) Ідеї концепції Нового міжнародного економічного порядку (НМЕП) 1974 року.

14) Пропозиції щодо визначення ефективності співробітництва України з іншими суб'єктами міжнародного права.

Ці та інші проблеми раніше не висвітлювались з точки зору можливостей міжнародного економічного права та представляють інтерес і в теоретичній і в практичній площині. Важливим також є те, що принцип взаємної вигоди в дисертаційній роботі розглядається комплексно як з точки зору практики міжнародного економічного співробітництва, так і в контексті універсального міжнародного права. В той же час варто зазначити, що в обмежених рамках дисертації неможливо здійснити повний та всебічний аналіз окресленої проблеми, а отже деякі аспекти теми залишились за рамками дослідження та потребують додаткової розробки.

Теоретичне і практичне значення дослідження. Дослідження специфіки дії принципу взаємної вигоди на рівні двосторонніх та багатосторонніх регіональних і глобальних міжнародних економічних відносин, а також специфіки дії цього принципу між країнами з рівними та істотно відмінним рівнем економічного розвитку, визначення критеріїв та параметричних показників реального дотримання принципу взаємної вигоди в умовах кожного з вищезазначених специфічних напрямків, узагальнення й систематизація фактичного матеріалу по конкретним багатостороннім і двостороннім договорам України – можуть бути використані в діяльності МЗС України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Положення цієї дисертації, будуть корисні при розробці нових міжнародних договорів України, оцінці перспектив міждержавної економічної співпраці, виробленні стратегії по захисту національних інтересів України від торгово-економічної і іншої дискримінації в міжнародних відносинах, що пов'язана з нав'язуванням не вигідних умов співпраці.

Також практична значущість полягає у закладенні основ для подальшого розроблення цієї теми. Результати цієї роботи можуть бути використані у навчанні студентів дисциплінам – «Міжнародне економічне право» та «Міжнародне публічне право».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем особисто. Усі висновки, узагальнення, припущення, пропозиції зроблені автором у результаті самостійної роботи, звернення до праць видатних дослідників, на які в роботі дається посилання.

Апробація результатів дослідження. Дана робота підготовлена і обговорювалася на кафедрі міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Положення роботи знайшли своє висвітлення у виступах і публікаціях у 3-х (трьох) міжнародних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Право, як ефективний суспільний регулятор» (15-16 лютого 2013 р., м. Львів) (тези опубліковано); Міжнародна конференція «Потенціал розвитку науки в першій чверті XXI століття» (листопад 2013 р., м. Київ) (тези опубліковано); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасне державотворення та правотворення: Питання теорії та практики» (11-12 грудня 2015 року, м. Одеса) (тези опубліковано).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені у 7 (семи) наукових статтях у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 (одній) статті в іноземному фаховому виданні, а також у 3 (трьох) тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена предметом, метою та основними завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, які в свою чергу включають ще п'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел, який нараховує 188 найменувань. Загальний обсяг дисертації складає 238 сторінок, з яких бібліографія викладена на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її мета і основні завдання, об'єкт і предмет, а також методологічна основа дослідження, характеризуються попередні дослідження, що мають відношення до обраної теми і розкривається наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, подаються відомості про апробацію і публікацію основних положень дисертації, її структуру та обсяг.

Розділ перший «Становлення та розвиток принципу взаємної вигоди у міжнародному економічному праві» присвячений аналізу історичних передумов становлення принципу взаємної вигоди, розробці цього принципу в економічній та міжнародно-правовій доктрині, а також співвідношення принципу взаємної вигоди з основними принципами міжнародного права.

Підрозділ 1.1. «Історичні передумови становлення принципу взаємної вигоди» окреслює, що принцип взаємної вигоди входить до комплексу фундаментальних загальноправових принципів. Він відомий римському праву та англосаксонському праву справедливості, які найбільше вплинули на формування загальних принципів права, закріплених у Статті 38 Статуту Міжнародного суду ООН. До сфери регулювання міждержавних економічних відносин принцип взаємної вигоди входить на початку ХХ ст. Зокрема, Ліга

Націй, як перша універсальна міжнародна організація, в своєму статуті проголосила справедливий режим торгівлі для всіх її членів. Проте, через особливості міжнародних відносин того часу, наявність колоній, відсутність фактичної рівноправності націй він так і не став системним принципом міжнародних відносин. Вагомий внесок у становлення принципу взаємної вигоди як основи міжнародних відносин поклала новоутворена держава – Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), що проголосила його однією з основ своєї зовнішньої політики та реалізовувала у своїх зовнішніх зносинах з іншими державами, що розвинені держави світу не відносили до цивілізованих – Китаєм, Індією, Туреччиною та іншими. Це відображено в договорах СРСР з цими державами проаналізованими в дисертації. Фундаментальним для міжнародних економічних відносин принцип взаємної вигоді став лише після Другої Світової війни та прийняття Статуту ООН, що стали імперативами в розбудові міжнародного правопорядку та економічного порядку. В основі останнього, за визначенням Д. Карро і П. Жюйяра, покладено три принципи: «свободи торгівлі і платежів», «рівноправності» та «взаємності вигод», які конкретизують принципи Статуту ООН в економічній сфері.

У підрозділі 1.2. «Принцип взаємної вигоди в міжнародно-правовій доктрині» зазначається, що доктринальний розвиток принципу взаємної вигоди в Україні почався з робіт В. М. Корецького, і знайшов продовження в роботах Г.Є. Бувайлика, С. А. Войтовича, Є.Т. Усенка та інших дослідників – в загальному контексті радянської доктрини міжнародного права. Так Г. М. Вельямінов відобразив, що для того, щоб у повній мірі оцінити всі наслідки співробітництва між державами розвиненими і такими, що розвиваються, принцип взаємної вигоди вимагає багатосторонньої характеристики на різних рівнях співробітництва. В зарубіжних доктринах виділяють інші аспекти дії принципу взаємної вигоди. Зокрема, німецький учений Г. Шварценбергер розробив концепцію «стандартів», які, формуючись на основі імперативних норм і практики міжнародного економічного співробітництва, складають комплекс очікуваних загальноновизнаних норм. Процес становлення нових стандартів з врахуванням потреб країн що розвиваються, втілених, зокрема, в Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку 1974 р. і Хартії економічних прав і обов'язків держав 1974 р., виводить ряд нових принципів економічного співробітництва, конкретизуючи й більш гнучке втілення принципу взаємної вигоди. Сербський вчений М. Буладжич відніс до таких принципи: встановлення справедливих цін на сировину; встановлення преференцій для країн, що розвиваються; свободи можливостей будь-якої держави вступати в економічні зв'язки; недискримінації; співробітництва, заснованого на справедливій винагороді; найбільшого сприяння, а французький вчений М. Віраллі в якості двох основних принципів нового економічного порядку виділив суверенітет держав над природними ресурсами та компенсаційну нерівність на користь держав що розвиваються.

Проаналізувавши погляди вчених на суть та значення принципу взаємної вигоди в дисертаційній роботі він визначається як - основа міжнародного економічного співробітництва, що полягає у взаємному праві держав на отримання справедливих вигод від співробітництва, де справедливість визначається еквівалентністю обміну та задоволеністю сторін результатами співробітництва.

У підрозділі 1.3. «Принцип взаємної вигоди і основні принципи міжнародного права» йде мова про те, що в доктрині міжнародного права наголошується на обумовленості сучасної дії принципу взаємної вигоди принципами Статуту ООН. В зв'язку з цим, в цьому підрозділі було проведено аналіз юридичного змісту і втілення принципу взаємної вигоди в контексті системи основних принципів міжнародного права, що сформувався на основі принципів Статуту ООН. Найбільш тісний і всебічний зв'язок принцип взаємної вигоди виявляє з принципами суверенної рівності держав, добросовісного дотримання міжнародних зобов'язань та співробітництва. Проте, як зазначає І. І. Лукашук, при надзвичайно високому рівні нормативної узагальненості основних принципів міжнародного права, зміст кожного з них уточнюється шляхом зіставлення з іншими принципами, в результаті вони можуть виконувати свої функції тільки в єдиному комплексі. Статут ООН, забезпечив юридичну і змістовну основу міжнародного правопорядку. При цьому, в динаміці сучасного глобалізованого світу цілі і принципи ООН постійно отримують оновлене тлумачення і форми конкретизації. Все частіше документи ООН посилаються на принцип взаємної вигоди. Наприклад, «Декларація тисячоліття», Аккрська угода, Дохійська декларація та інші. Вони наповнюють принцип взаємної вигоди новими вимірами, виявляючи необхідність його збалансованого дотримання на всіх рівнях суспільних відносин.

У другому розділі «Принцип взаємної вигоди як правова основа діяльності міжнародних економічних організацій» дається аналіз особливостей реалізації принципу взаємної вигоди в діяльності Організації Об'єднаних Націй, економічних організацій універсального рівня – Міжнародного валютного фонду, групи Світового Банку і Світової організації торгівлі та в економічному співробітництві на рівні регіональних інституцій – Європейського Союзу та Співдружності Незалежних Держав.

У підрозділі 2.1. «Особливості реалізації принципу взаємної вигоди на рівні ООН» відзначено особливий внесок ООН в трансформацію системи міждержавних економічних відносин та перетворення принципу взаємної вигоди на основу міжнародного економічного співробітництва; підкреслено, зокрема, діяльність щодо цього таких органів та інституцій, як: Генеральна асамблея ООН (ГА ООН), Економічна і соціальна рада (ЕКОСОП), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) та Програма розвитку ООН (ПРООН). Детально проаналізовано діяльність ЮНКТАД щодо дотримання принципу взаємної вигоди в широкому значенні, як відступу від рівності юридичної на користь рівності фактичної, що актуально для країн,

що розвиваються. Важливими стадіями в цьому процесі стала концепція Нового міжнародного економічного порядку 1974 р., що втілились в таких документах, як: Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку (Декларація НМЕП) 1974р., Програма дій щодо встановлення НМЕП 1974р., а також Хартія економічних прав та обов'язків держав 1974р. (Хартія). В Декларації НМЕП, зокрема, наголошується на необхідності створення системи міжнародних економічних відносин на основі суверенної рівності, взаємної та справедливої вигоди та тісного взаємозв'язку інтересів усіх держав. Метою держав Хартія визначає заохочення співробітництва на основі взаємної вигоди та справедливих переваг. Протягом усіх сесій ЮНКТАД держави прагнули до закріплення принципу взаємної вигоди в якості основи міжнародного економічного співробітництва, що відображено в діяльності його сесій, однак, через протиріччя між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються резолюції, що приймалися носили здебільшого декларативний характер. При цьому розроблені в них принципи продовжують слугувати орієнтиром на шляху до наближення принципу взаємної вигоди до реального його втілення в умовах багаторівневості економік держав, що підтверджується результатами діяльності ЮНКТАД, ПРООН та резолюціями ГА ООН. Резолюція ГА ООН 67/217 від 21.12.2012 р., що аналізується в роботі – «На шляху до встановлення Нового міжнародного економічного порядку» – знов привернула увагу міжнародного співтовариства до процесу розбудови міжнародних економічних відносин на основі принципу взаємної вигоди, відповідно до концепції НМЕП 1974 року.

У підрозділі 2.2. *«Принцип взаємної вигоди в діяльності економічних організацій універсального рівня»* здійснене дослідження особливостей та проблем реалізації принципу взаємної вигоди в діяльності економічних організацій універсального рівня, виявило з одного боку консерватизм і негнучкість установ створених Бреттон-Вудськими домовленостями – Міжнародного валютного фонду (МВФ) та групи Світового Банку (СБ) і динамізм в розвитку системи правового регулювання міжнародної торгівлі, започаткованої Генеральною угодою з тарифів та торгівлі 1947 р. (ГАТТ-47) і завершеної з заснуванням Світової організації торгівлі.

У перших двох пунктах підрозділу звернено увагу на те, що Бреттон-Вудські домовленості закріпили жорстку й непропорційну диференціацію обсягів прав і повноважень для країн з різним рівнем економічного розвитку, роблячи США в цих відносинах абсолютно привілейованим суб'єктом, що порушує принцип взаємної вигоди, створюючи для держав-членів тим більш обмежені можливості отримання стабільних вигод від діяльності МВФ і СБ, чим нижче їх рівень економічного розвитку; та різко контрастують з цілями і принципами Статуту ООН, де, зокрема, в п. 7 ст. 2 зазначено, що Статут ніяким чином не дає ООН права на втручання у внутрішні справи держав-членів на відміну від МВФ та СБ, що функціонують за принципом закритого акціонерного товариства.

У третьому пункті підрозділу проаналізовано відображення принципу взаємної вигоди в багатосторонній торгівельній системі, правові основи діяльності якої було закріплено в ГАТТ-47. Зокрема, було проаналізовано текст ГАТТ-47, ГАТТ-94 та виділено два змістовних рівня застосування принципу взаємної вигоди: вигода на основі взаємності – як загальний критерій співробітництва в процесі лібералізації міжнародної торгівлі (переважно між відносно рівними партнерами) і одностороння вигода – як компенсація за колоніальне минуле з боку розвинених країн країнам, що розвиваються і допомога останнім для усунення загального дисбалансу між економіками окремих регіонів і держав. Крім того, принцип взаємної вигоди став основою діяльності СОТ, що закріплено в тексті угод, а інституційні механізми СОТ забезпечують його дотримання у відносинах країн між собою в рамках організації. При цьому практика останнього раунду СОТ – «Доха: порядок денний в сфері розвитку» відображає протиріччя між країнами з питання реалізації принципу взаємної вигоди, що, гальмує розвиток світової економіки та економіки окремих держав світу.

У підрозділі 2.3. «Принцип взаємної вигоди в діяльності міжнародних установ регіонального рівня» дослідження регіонального рівня співробітництва здійснювалось щодо двох основних систем регіональної інтеграції, які є актуальними для України – співробітництво в рамках Європейського Союзу (ЄС) та Співдружності незалежних держав (СНД).

В першому пункті підрозділу розглядається принцип взаємної вигоди в інтеграційних процесах ЄС. Так, Європейському праву цей принцип відомий здавна, як загальноправовий принцип. ЄС отримавши чітко кодифіковану міжнародну правосуб'єктність, відповідно до Лісабонського договору, продовжує розширювати своє співробітництво з країнами з перехідними економіками на основі принципу взаємної вигоди. Зокрема, проаналізовані угоди про асоціацію з ЄС з третіми країнами (Україною, Молдовою та Грузією), що були укладені у 2014 році. Дослідження свідчить про дотримання в них принципу взаємної вигоди. Так, хоча ці договори частково не враховують специфіки країн з перехідною економікою, але їх норми не є дискримінаційними та направлені на створення рівних умов співпраці між сторонами. Досліджена договірна практика ЄС відображає застосування ЄС принципу взаємної вигоди і у широкому значенні: як відступ від рівності формальної на користь рівності фактичної у відносинах з менш розвиненими країнами третього світу, і у вузькому значенні: як отримання рівних можливостей, заборона дискримінації та недобросовісної конкуренції у відносинах між ЄС та країнами перехідної економіки та членами ЄС в рамках ЄС.

Другий пункт підрозділу висвітлює реалізацію принципу взаємної вигоди в розвитку Співдружності незалежних держав. Принцип взаємної вигоди в рамках СНД розглядається як основа міжнародного співробітництва. Так, Угода про заснування СНД, Статут СНД, Договір про зону вільної торгівлі та інші посилаються на принцип взаємної вигоди.

Дослідження практики його застосування відображає проблеми у практичному застосуванні принципу взаємної вигоди в рамках СНД. Досвід Зони вільної торгівлі (ЗВТ), Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) та Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) доводить його декларативність, адже існують численні непропорційні винятки в торгівлі для країн-учасниць. До того ж норми цих договорів часто порушуються деякими державами з метою здійснення економічного тиску на країни-партнери. Проявом реалізації принципу взаємної вигоди є відносини ЄАЕС з менш розвиненими країнами та країнами третього світу, що виявляється в наданні їм преференцій в торгівлі.

У третьому розділі «Втілення принципу взаємної вигоди в договірній практиці України» розглядається реалізація принципу взаємної вигоди у договірній практиці Української держави з різними партнерами.

У підрозділі 3.1. «Реалізація принципу взаємної вигоди в універсальних договорах України» зазначається, що принцип взаємної вигоди з моменту незалежності України було проголошено однією з основ зовнішньої політики, що відображено у внутрішньому законодавстві Української держави. На універсальному рівні питання щодо необхідності дотримання принципу взаємної вигоди неодноразово піднімалось у резолюціях, програмах та конференціях ООН, учасником яких була Україна. Дослідження показало, що найяскравіше принцип взаємної вигоди відображено в діяльності Світової організації торгівлі (СОТ), членом якої Україна стала у 2008 році. Практика реалізації принципу свідчить, що отримати очікувані економічні вигоди від членства в СОТ українській економіці не дозволили економічна криза і зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Окремо наголошується, що вигоди України були еквівалентними, що свідчить на користь дотримання принципу взаємної вигоди у відносинах України з іншими державами в рамках СОТ, незважаючи на окремі його порушення як українською стороною, так і її партнерами.

Співпраця України з Міжнародним валютним фондом (МВФ) велась на рівні реалізації спільних програм економічного розвитку в Україні. Дослідити додержання принципу взаємної вигоди у відносинах Україна – МВФ надзвичайно складно, як і оцінити вигоди України від такого співробітництва. З одного боку МВФ сприяв стабілізації валютно-фінансового стану країни відповідно до макростабілізаційної програми, з іншого, своїми рекомендаціями сприяв поглибленню кризи в соціальній сфері, адже серед антикризових заходів були: девальвація національної валюти, підвищення цін на енергоносії, зниження реальних доходів населення та інші рекомендації, що мали негативні соціальні наслідки.

Співпраця України з групою Світового банку (СБ) здійснюється в рамках окремих проектів в різних сферах суспільних відносин, як проект реабілітації гідроенергетики, проект із розробки насінництва, експериментальний проект у вугільній галузі, проект розвитку підприємств, проект структурної перебудови вугільної галузі ті інші. Позики Світового

Банку для України вигідніші, ніж позики з інших джерел, а умови надання кредиту ним сприятливіші. На даному етапі співпраця здійснюється на основі прийнятої в лютому 2012 р. нової «Стратегії партнерства Світового банку з Україною» на 2012-2016 роки, яка спрямована на допомогу уряду в реалізації програми економічних реформ та інтеграції до ЄС. Серед інвестиційних проектів передбачених на 2015-2016 фінансові роки - транспорт, енергоефективність, комунальні послуги та охорона здоров'я.

У підрозділі 3.2. «Реалізація принципу взаємної вигоди в регіональних договорах України» зазначається, що практика регіонального рівня співробітництва України, характеризується її двовекторністю. Основними регіональними економічними партнерами України є Європейський Союз (ЄС) та Співдружність незалежних держав (СНД), що ілюструється географічною структурою товарообігу держави.

Принцип взаємної вигоди є основою багатьох договорів України з ЄС. Так, норми, що містяться у Розділі IV та у Додатку до Розділу IV економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС 2014 року закріплюють принцип взаємної вигоди та свідчать про намір сторін дотримуватись його у двосторонніх відносинах. Це, зокрема, домовленості про зменшення та скасування мит, про привілеї для України, як країни, що розвивається за класифікацією МВФ та СБ, заходи відновлення справедливості та інші. Підписання Угоди є кроком для України на шляху до одного з найбільших світових споживчих ринків, яким є ЄС. В дисертації зазначається, що вона максимально гарантує дотримання принципу взаємної вигоди, але справжня вигідність для України може бути лише за умов патріотичного керівництва державою, направленою на розвиток власної економіки та забезпечення її конкурентоспроможності. Договори про фінансову допомогу Україні, проаналізовані в роботі, є черговим свідченням дотримання принципу взаємної вигоди у відносинах з ЄС. Останніми з них на сьогодні є Кредитна угода між Україною як позичальником Національним Банком України як Агентом позичальника та Європейським Союзом як Кредитором на суму 1000000 Євро від 13 травня 2014 року, що покликана покращити стан української економіки та є втіленням принципу взаємної вигоди та відкрита в 2015 році кредитна лінія макрофінансової допомоги ЄС Україні на суму 1,8 млрд. дол.

Двостороннє економічне співробітництво України з державами-членами СНД, здійснюється в інвестиційній сфері, фінансовій сфері, у сфері торгівлі та формування спільних ринків та по ряду інших суміжних напрямків. Принцип взаємної вигоди задекларований в більшості економічних договорів України в рамках СНД. Проте, взаємна вигода, зазначена у договорах в рамках СНД, не завжди мала реальне втілення для України, хоча, не можна заперечувати позитивного впливу поглиблення співпраці в рамках СНД для економіки країни на етапі становлення Української держави. Економічні війни між Російською Федерацією (РФ) та Україною та політичні розбіжності сприяли розриву сталих виробничих

зв'язків та обопільним збиткам, що виключають взаємну вигоду. Результатом ігнорування принципу взаємної вигоди стало рішення про незастосування Договору про зону вільної торгівлі від 18.10.2011 року між Україною та РФ з січня 2016 року.

У підрозділі 3.3. «Реалізація принципу взаємної вигоди в двосторонніх договорах України» для аналізу було виділено договірну практику України з двома державами, що є важливими акторами геополітики та економічними партнерами української держави – Російську Федерацію (РФ), що є основним торговельним партнером та Сполучені Штати Америки (США), що займають п'яте місце за товарообігом України, проте мають велике значення як політичний партнер.

Зокрема, було досліджено економічне співробітництво між Україною та РФ, що відбувалось з 1991 року у таких напрямках, як: торгівля енергоресурсами, товарами та послугами, інвестиційна та фінансова сфери, а також сфера фінансової допомоги. Проблемним напрямом щодо реалізації принципу взаємної вигоди є співробітництво в сфері торгівлі енергоресурсами, розподілу та сумісного використання Чорноморського флоту, розмежування та статусу Азовського моря, що підтверджується проведеним дослідженням. Економічне співробітництво з РФ в ракетно-космічній, науково-технічній та військовій сферах до початку конфлікту між державами було більш ефективним та приносило українській стороні реальні економічні вигоди, поповнюючи бюджет та здебільшого відповідало принципу взаємної вигоди про що зазначається в дисертації. Після останніх суспільно-політичних подій в Україні та зміни підпорядкування Криму відносини між державами суттєво погіршились, що відобразилось і на економічних відносинах, зменшуючи двосторонній торговий оборот та переорієнтуючи вітчизняних підприємців на відносини з іншими партнерами.

Дослідженню реалізації принципу взаємної вигоди у двосторонніх відносинах України та США присвячено останній пункт третього розділу дисертаційної роботи. Проведений аналіз договорів різних періодів співробітництва на предмет взаємної вигоди свідчить, що за період незалежності України були періоди поглиблення економічного співробітництва (зростання обсягів торгівлі в 4 рази за даними державного департаменту США) у 1994-1996 роках, коли США були занепокоєні питанням роззброєння України та відмови від ядерної зброї, так і періоди охолодження відносин, як у 1997-2005 роках. Дослідження показало, що численні угоди про економічну допомогу США Україні цього періоду в обмін на деактивацію ракет, що знаходяться на території української держави не відповідало принципу взаємної вигоди, адже, основний, виділений в дисертації, критерій взаємної вигоди – еквівалентність обміну не було дотримано, а критерій - задоволеності сторін результатами співробітництва був досягнутий лише у короткостроковому періоді. Доволі плідною та взаємовигідною можна вважати співпрацю США та України у фінансовій, податковій, сфері надання економічної допомоги, а також у сфері боротьби з

відмиванням грошей. Важливим етапом співробітництва було підписання Хартії про стратегічне партнерство президентів України і США від 4 квітня 2005 року, що визначає основні принципи співробітництва та пояснює основні його напрями. 2006 року США перереєстрували Україну як учасника Загальної системи преференцій (GSP), скасували торгові санкції і змінили статус України відповідно до законодавства США в галузі торгівлі, тоді ж було скасовано поправку Джексона-Веніка стосовно України і США визнали ринковий статус української економіки, окрім того, вони підтримували та сприяли вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ). В наслідок чого значно зріс обсяг торгівлі між двома країнами. Ефективним було також співробітництво в сфері надання економічної та технічної допомоги США Україні для реформування правоохоронної системи держави. Останніми роками, США неодноразово виступали гарантом запозичення у зв'язку із платіжними зобов'язаннями України, що дозволило Україні отримати додаткові фінансові ресурси для підтримки власної економіки про що свідчать проаналізовані договори.

ВИСНОВКИ

Висновки містять основні результати дослідження та положення які виносяться на захист, а саме:

1. Міжнародно-правовий принцип взаємної вигоди - є основою міжнародного економічного співробітництва та полягає у взаємному праві держав на отримання справедливих вигод від співробітництва, де справедливість визначається еквівалентністю обміну та задоволеністю сторін результатами співробітництва. Еквівалентність обміну визначається кожною державою самостійно, тому, якщо обмін нееквівалентний для однієї держави, то взаємна вигода відсутня в цих відносинах, а отже і принцип взаємної вигоди порушується.

2. Даний принцип визнаний як самими державами, так і наукою міжнародного права. В доктрині міжнародного права розглядається значення та юридичне наповнення принципу взаємної вигоди. Окремо наголошується на тісному взаємозв'язку принципу взаємної вигоди та принципів: суверенної рівності, співробітництва та добросовісного виконання міжнародних зобов'язань однією з форм вираження яких він є, про що зазначають вітчизняні та зарубіжні юристи-міжнародники, погляди яких на принципи міжнародного права/міжнародного економічного права є подібними. На сьогодні, абсолютна більшість юристів-міжнародників розглядають принцип взаємної вигоди як самостійний загальнообов'язковий галузевий принцип міжнародного економічного права.

3. До сфери міжнародного публічного права принцип взаємної вигоди увійшов на початку ХХ ст. Значну роль на виокремлення та закріплення його в міжнародних економічних відносинах відіграла договірна практика Радянської держави, яка задекларувала зазначений принцип у своїй

зовнішній політиці та впроваджувала його у відносинах з іншими державами. Ліга Націй, ставши першою універсальною міжнародною організацією, що займалась вирішенням міжнародних проблем в різних сферах та проголосивши в своєму Статуті справедливий режим торгівлі для всіх її членів, не змогла забезпечити дотримання принципу взаємної вигоди передовсім, внаслідок численних порушень принципу суверенної рівності держав, без якого неможлива й реалізація умов взаємної вигоди.

4. Вирішального розвитку принцип взаємної вигоди набув після прийняття статуту ООН, активізації процесу деколонізації та взаємодопомоги, адже в світі, де існують колонії не може йти мова про рівноправні міжнародні економічні відносини, засновані на принципі взаємної вигоди. Статут ООН, забезпечивши юридичну і змістовну основу міжнародного правопорядку залишається на сьогодні незмінною й непорушною основою міжнародного правопорядку. Низка сучасних міжнародних установ ООН, передовсім ЮНКТАД, ЮНІДО, ПРООН, а також резолюції ООН останнього десятиліття, закріплюють та наголошують на необхідності дотримання принципу взаємної вигоди.

5. Міжнародні глобальні економічні організації зі спеціальною компетенцією: Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового Банку (СБ) – пройшли довгий шлях усвідомлення значення принципу взаємної вигоди. Так, СОТ вже застосовує його в своїй діяльності, хоча і не завжди ефективно через протиріччя між розвиненими державами та країнами що розвиваються щодо реалізації принципу взаємної вигоди в міжнародній торгівлі, які здебільшого і зумовили кризу Доха раунду, тоді як МВФ та СБ що покликані сприяти макроекономічній стабільності держав, допускають його суттєві порушення, далеко не завжди діючи в інтересах обох сторін, ігноруючи принцип суверенної рівності держав та практикуючи грубе втручання у внутрішні справи держав про що свідчать численні приклади.

6. Принцип взаємної вигоди застосовується на регіональному рівні, у формуванні Європейського інтеграційного простору. Досліджуваний принцип відображено в угодах про заснування Європейського Союзу (ЄС) та в практиці ЄС. Реалізація принципу взаємної вигоди в ЄС є особливим прикладом, адже у своїй діяльності він намагається застосовувати принцип взаємної вигоди в найповнішому значенні, як відступ від рівності формальної на користь рівності фактичної у відносинах з менш розвиненими країнами третього світу, і у більш вузькому значенні: як отримання рівних можливостей, заборона дискримінації та недобросовісної конкуренції у відносинах між ЄС та країнами перехідної економіки та членами ЄС в рамках ЄС. Не дивлячись на тимчасові труднощі у такій практиці та періодичні виступи невдоволених країн третього світу, така політика є найбільш повною та правильною щодо досягнення реальної взаємної вигоди та дотримання відповідного принципу.

7. Регіональне співробітництво в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД) відображає залишки командно-адміністративного підходу до реалізації поставлених завдань. Відповідно, і у відносинах між державами-учасницями такий підхід породжує диктат більш сильного партнера у визначенні спільних пріоритетів і їх реалізації, що не відповідає принципу взаємної вигоди. Хоча даний принцип задекларовано майже у всіх основних документах СНД, досвід Зони вільної торгівлі та Євразійського економічного співтовариства свідчить про його декларативність.

8. Співробітництво України з ООН завжди було тісним. Українська держава була активною учасницею прийняття міжнародно-правових документів, що закріплюють принцип взаємної вигоди на універсальному рівні. Вона активно співпрацює з іншими державами в рамках ООН та її спеціалізованих установ. Задекларувавши принцип взаємної вигоди у своєму внутрішньому праві, Україна намагається реалізувати його у зовнішній політиці. Однак, навіть на універсальному рівні принцип взаємної вигоди не завжди має реальне втілення, адже практика МВФ останніх років в Україні доводить, що короткострокові вигоди держави в одній площині (кредитно-фінансовій) йдуть поряд із значними втратами в інших - (соціальної, екологічній тощо), а власні вигоди від співпраці з іншими міжнародними економічними організаціями Україна часто оцінює як незадовільні.

9. Регіональний рівень співробітництва України представлений співпрацею в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД) та інтеграцією до Європейського Союзу (ЄС). Співробітництво з ЄС відбувалось в різних сферах економічних відносин – інвестиційній, торговій, фінансовій, але найбільший обсяг економічних угод присвячено наданню нашій державі економічної допомоги для різних цілей, що свідчить про розуміння та дотримання ЄС принципу взаємної вигоди в широкому значенні. Поглиблення співробітництва в рамках СНД відбувається для України не завжди на засадах реальної рівності та взаємної вигоди сторін про що свідчить практика регіональних економічних договорів СНД.

10. Двостороння договірна практика відображає труднощі на шляху реалізації принципу взаємної вигоди у відносинах України та Російської Федерації (РФ), що відбувається через конкурентну боротьбу партнерів за ринки збуту своєї продукції на території третіх держав, намагання з боку РФ захистити власних товаровиробників та зберегти енергетичну залежність України від себе. Враховуючи, що РФ – є основним економічним партнером України, що відображено в сальдо торгового балансу Української держави, політична криза у відносинах держав та недотримання принципу взаємної вигоди негативно відбивається на економіці України, скеровуючи країну на переорієнтацію виробництва та поглиблення співпраці з іншими партнерами. Іншим вектором співробітництва є співпраця з США, що була визначена керівництвом держави, як пріоритетна після зміни влади в Україні у 2014 році. Сполучені Штати Америки (США) надавали та надають активну підтримку Україні, в тому числі і економічну, переслідуючи переважно

власні політичні цілі. При цьому більшість двосторонніх економічних договорів України та США не викликають нарікань щодо дотримання принципу взаємної вигоди.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Мікічурова О.В. Статут ООН та принцип взаємної вигоди/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Актуальні питання публічного та приватного права №1(01) січень-лютий 2013р.- Одеса 2013.- С.174-178.
2. Мікічурова О.В. Ліга Націй та принцип взаємної вигоди/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Актуальні проблеми міжнародних відносин, Вип.112, Ч.2.- Київ 2013.- С. 56-64
3. Мікічурова О.В. Принцип взаємної вигоди, як основа економічного співробітництва України в рамках СНД. Міф чи реальність?/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Український часопис міжнародного права. - Правові аспекти україно-російських відносин на сучасному етапі 2013. - С.95-100
4. Мікічурова О.В. Реалізація принципу взаємної вигоди в діяльності конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Актуальні проблеми міжнародних відносин.- Вип.114, Ч.1.- Київ 2013.- С.59-67
5. Мікічурова О.В. Труднощі в реалізації принципу взаємної вигоди в економічних відносинах Європейського Союзу та третіх країн/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Актуальні проблеми міжнародних відносин.- Вип.112, Ч.2.- Київ 2014.- С.65-75.
6. Мікічурова О.В. Принцип взаємної вигоди у двосторонніх договорах України та США/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Українська асоціація міжнародного права, м. Київ. – 2015. - №1. - С. 76-82.
7. Мікічурова О.В. Відображення принципу взаємної вигоди у двосторонніх економічних договорах України та Європейського Союзу/ Ольга Володимирівна Мікічурова// Український часопис міжнародного права.- №1, 2015р.- Київ 2015.- С.76-82.

Статті в іноземних фахових виданнях:

1. Olga Mikichurova Implementation of the principle of mutual benefit in the process of Ukraine's integration into the European Union/ Olga Mikichurova// Legea si Viata, Republica Moldova. – April 2015. – P. 57- 62.

Тези наукових доповідей:

1. Мікічурова О.В. Принцип взаємної вигоди на Генуезькій конференції/ Мікічурова Ольга Володимирівна// Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Право як ефективний суспільний

регулятор» м. Львів, 15-16 лютого 2013 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2013. – ч. 2. – С. 62-64.

2. Мікічурова О.В. Реалізація принципу взаємної вигоди в ГАТТ/СОТ/ Мікічурова Ольга Володимирівна// Матеріали Міжнародної конференції: «Потенціал розвитку науки в першій чверті ХХІ століття», м. Київ, 15 листопада 2013 р.- Київ. – Ч.1. – С. 116 – 120.

3. Мікічурова О.В. Загальні принципи міжнародного права та принцип взаємної вигоди/ Мікічурова Ольга Володимирівна// Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Сучасне державотворення та право творення: Питання теорії та практики»; м. Одеса, 11-12 грудня 2015 р. – Одеса: Причорноморська фундація права, 2015. - С.36-38.

АНОТАЦІЯ

Мікічурова О. В. Принцип взаємної вигоди в міжнародному економічному праві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2015.

Дисертація присвячена комплексному аналізу принципу взаємної вигоди. Вперше у вітчизняній науці міжнародного права проаналізовано сутність та історію становлення принципу взаємної вигоди, виявлено особливості та основні етапи його закріплення в якості принципу міжнародного економічного права. Також проаналізовано зв'язок принципу взаємної вигоди з основними принципами міжнародного права. Виділено основні критерії практичного дослідження реалізації принципу взаємної вигоди: еквівалентність обміну та вдовolenість сторін результатами співробітництва.

Розкрито практичний аспект та динаміку реалізації принципу взаємної вигоди на рівні ООН та інших багатосторонніх міжнародних економічних організацій глобального рівня – Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового Банку (СБ), Світової організації торгівлі (СОТ) та на рівні регіональних інтеграційних утворень – Співдружності незалежних держав (СНД) та Європейського Союзу (ЄС).

Приділено належну увагу договірній практиці України щодо реалізації принципу взаємної вигоди на універсальному (ООН, СОТ, МВФ, СБ), регіональному (ЄС та СНД) та двосторонньому (Російською Федерацією (РФ) та Сполученими Штатами Америки (США)) рівнях.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне економічне право, принцип взаємної вигоди, взаємовигідність співробітництва, міжнародні економічні організації, міжнародне співробітництво України.

АННОТАЦИЯ

Микичурова О.В. Принцип взаимной выгоды в международном экономическом праве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины – Киев, 2015.

Диссертация посвящена комплексному анализу принципа взаимной выгоды. Актуальность темы исследования обусловлена активизацией процессов глобализации в международных отношениях и порожденных ею вызовов, требующих постоянного совершенствования конструктивных механизмов международного сотрудничества. Получение взаимной выгоды от согласованных действий субъектов правоотношений является главной мотивацией на которой держатся стабильные и благоприятные для устойчивого развития международные экономические отношения, построенные на добровольном партнерстве. Общие и отраслевые принципы международного права, являясь основой международного сотрудничества, дают определенные гарантии устойчивого и прогнозируемого международного партнерства, поэтому исследование их юридического значения и механизма реализации является важнейшей задачей теории международного права.

В диссертации впервые в отечественной науке международного права проанализирована сущность и история становления принципа взаимной выгоды, выявлены особенности и основные этапы его закрепления в качестве специального принципа международного экономического права, а так же исследована роль первой универсальной международной организации – Лиги Наций и созданного в начале XX ст. Союза Советских Социалистических Республик в закреплении принципа взаимной выгоды в качестве нормы международного экономического права. Также проанализирована связь принципа взаимной выгоды с основными принципами международного права и влияние последних на формирование исследуемого принципа - взаимной выгоды; выделены основные критерии практического исследования реализации принципа взаимной выгоды, а имеено - эквивалентность обмена и удовлетворенность сторон результатами сотрудничества; предложено определение принципа взаимной выгоды.

Во втором разделе работы раскрыт практический аспект и динамика реализации принципа взаимной выгоды по выделенным критериям на уровне ООН и других многосторонних международных экономических организаций глобального уровня - Международного валютного фонда (МВФ), Всемирного Банка (ВБ), Всемирной торговой организации (ВТО). Также исследовано реализацию принципа взаимной выгоды на уровне региональных международных организаций - Содружества независимых государств (СНГ) и Европейского Союза (ЕС).

Должное внимание уделено практике Украины в реализации принципа взаимной выгоды в посвященном ей третьем разделе диссертации. В частности, проанализированы универсальные (на уровне ООН, ВТО, МВФ, ВБ), региональные (на уровне ЕС и СНГ) и двусторонние экономические договора Украинского государства на примере договоров с двумя его основными партнерами - Российской Федерацией (РФ) и Соединенными Штатами Америки (США).

Ключевые слова: международное право, международное экономическое право, принцип взаимной выгоды, взаимовыгодность сотрудничества, международные экономические организации, международное сотрудничество Украины.

SUMMARY

Mikichurova O.V. The principle of mutual benefit in international economic law. – Manuscript.

Thesis for obtaining the degree of the Candidate of Sciences in law, specialty 12.00.11 – International Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2015.

The dissertation considers a comprehensive analysis of the principle of mutual benefit. For the first time in a domestic science of international law it was analyzed the concept and history of formation of the principle of mutual benefit, the peculiarities and the main stages of its consolidation as a principle of international economic law. It was also analyzed the relation of the principle of mutual benefit with the basic principles of international law. There are such basic criteria of practical research of the principle of mutual benefit implementation: the equivalence of the exchange and satisfaction of the parties about the cooperation results.

It was revealed the practical aspect and implementation dynamics of the principle of mutual benefit implementation, the UN and other multilateral international economic organizations at the global level – the International Monetary Fund (IMF), World Bank (WB), World Trade Organization (WTO) and at the region level - the Commonwealth of Independent States (CIS) and the European Union (EU).

The special consideration was given to the practice of Ukraine regarding the implementation of the principle of mutual benefit at global level - UN, WTO, IMF, WB; regional level - EU and CIS; the level of bilateral cooperation the Russian Federation (RF) and the United States of America (USA).

Keywords: international law, international economic law, principle of mutual benefit, mutually beneficial cooperation, international economic organizations, international cooperation of Ukraine.